

BOUWHISTORISCHE VERKENNING

Adres: Kleine Haddingestraat 7

Status: BBP

Periode: veldwerk 11-2-2004

Onderzocht door: T. Tel en F. van der Waard (veldwerk); H. Wierts (archieffonderzoek).

Auteur: F. van der Waard

Datum: december 2004 Groningen, doorvoeren correcties 22 februari 2008.

Inleiding

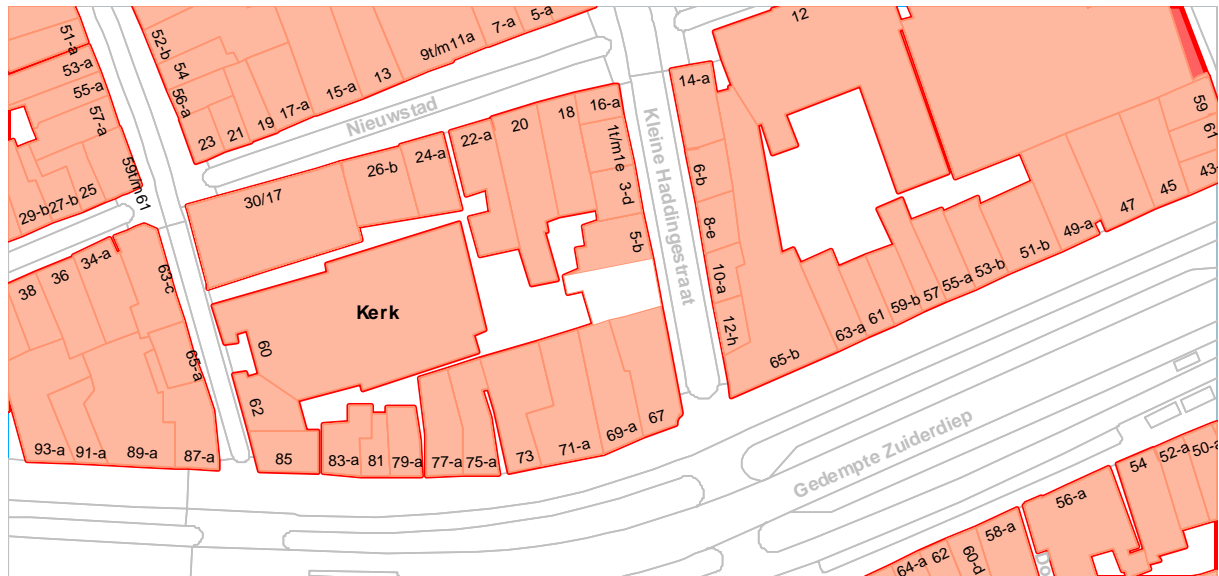
Deze bouwhistorische verkenning is uitgevoerd in het kader van het project Bouwhistorische inventarisatie en verkenning van de binnenstad van Groningen. Dit is het eerste project in het kader van de cultuurhistorische inventarisatie van het hele grondgebied van de gemeente Groningen die tot doel heeft de cultuurhistorische kwaliteiten in beeld te brengen. De bouwhistorische verkenning bevat een korte schets van de bouwgeschiedenis van het pand, een beschrijving van het interieur en het exterieur en een waardestelling. Het onderzoek richt zich in hoofdzaak op het gebouw zelf, waarbij in beperkte mate gebruik is gemaakt van schriftelijke bronnen en oud kaartmateriaal. De bouwgeschiedenis wordt daarom in hoofdlijnen weergegeven. Ook is het mogelijk dat achter voorzetwanden en verlaagde plafonds oudere constructies en interieur-afwerkingen verborgen zitten. Voor het onderzoek van de bouwgeschiedenis is gebruik gemaakt van het bouwdoossier van de dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken van de Gemeente Groningen.

SITUERING/STRUCTUUR

Het pand ligt aan de westzijde van de Kleine Haddingestraat op een vrij ondiep perceel (ca. 13 x 7 m) en heeft aan beide zijden vermoedelijk mandelige muren.

Het huis is een tweelaags diep huis (ca. 9,7 x 7 m) met een schilddak, belegd met oud-Hollandse pannen. Aan de achterzijde is een smalle eenlaagse aanbouw (ca. 2,9 x 2,2 m).

BOUWGESCHIEDENIS

Het huis is opgezet als een onderkelderd eenlaags dwars pandje (ca. 5,4 x 7 m) en heeft in oorsprong mogelijk deel uitgemaakt van een lang dwars gebouw onder een lang zadeldak dat door dwarsmuren in verschillende wooneenheden is gesplitst. OP de kaart van Haubois is ter plaatse een lang dwarspand te zien met meerdere deuren en schoorstenen die verschillende wooneenheden suggereren. Mogelijk was dit gebouw (nr. 7) voorzien van een eiken sporenkap. Er is in ieder geval een tot hanebalk vermaakte spoor in de latere kap aangetroffen.

Detail van de kaart van Haubois uit omstreeks 1643. Het noorden is op deze kaart links. Aan beide zijden van de straat staat eenlaagse bebouwing aangegeven waarbij opvalt dat het Zuiderdiep (rechts) nog niet overal is volgebouwd.

De voorgevel kon wat betreft de kelder en de begane grond uit de 17de eeuw dateren. Een anker dat van boven pijlvormig eindigt suggereert een 17de-eeuwse datering voor de gevel. Het gebouw kan in aanleg 17de-eeuws, mogelijk zelfs 16^e eeuws. De als haanhout hergebruikte spoor zou 16de-eeuws kunnen zijn.

De kadastrale kaart van omstreeks 1830 met daarop aangegeven de moderne straatnamen en huisnummering.

Op het minuutplan van omstreeks 1830 is het pand naar achteren toe ruim 4 meter dieper geworden. Dit komt overeen met de huidige situatie. Achter het huis kwam een eenlaagse ondiepe achtervleugel evenwijdig aan het dwarspand. In dit bouwdeel lagen de grenen balken ook haaks op de straat net als in het voorste gedeelte. Dit achterste gedeelte werd niet onderkelderd. Het is niet geheel duidelijk wat voor type dakvorm deze achtervleugel had. De balklaag en een steile naad in de zijgevel suggereren dat het mogelijk een steil zadeldak had, dat evenwijdig was aan het zadeldak over het voorste, oorspronkelijke bouwdeel. Er bestaat hierover echter wel enige twijfel, daar de daklijn wel erg steil is. De bouw van deze achtervleugel betekende dat een keldervenster in de achtergevel van het rechterdeel van de kelder dichtgezet moest worden. De datering van deze achterbouw ligt in de tweede helft van de 18de of in de vroege 19de eeuw, in ieder geval vóór omstreeks 1830.

Vermoedelijk werden in dezelfde periode ook het huidige keldervenster en de kelderdeur in de voorgevel aangebracht. Daarvan zijn de kozijnen bewaard gebleven. Mogelijk kreeg de kelder in die tijd ook de huidige overdekking. Het linker, brede gedeelte werd voorzien van een grenen balklaag die evenwijdig aan de straat lag en het rechter, smalle gedeelte kreeg een tongewelf haaks op de straat.

Op het minuutplan wordt op de plek van het smalle aanbouwje een bouwsel aangegeven dat los van het huis staat. Dit aanbouwje zal in de huidige hoofdvorm dus na omstreeks 1830 ontstaan zijn.

Vermoedelijk werd omstreeks het midden van de 19de eeuw het huis van een verdieping voorzien met schilddak. Door ophoging van de voorgevel sloten de diverse metselverbanden niet op elkaar aan. Daarom werd de gehele voorgevel van een blokkepleister te voorzien. De zesruiters van de verdieping en de kozijnen van de vensters van de begane grond dateren uit deze periode. De verdieping werd overspannen door een zeer dunne enkelvoudige naaldhouten balklaag die evenwijdig aan de straat lag, vermoedelijk omdat de hoofdrichting van het schilddak haaks op de straat lag. De spatkrachten van het dak konden zo optimaal opgevangen worden.

Hierdoor kwamen de balklagen per verdieping anders in het pand te liggen. In de kelder ligt de balklaag evenwijdig aan de straat. Boven de begane grond ligt de balklaag haaks op de straat en boven de verdieping ligt de balklaag weer evenwijdig aan de straat.

Het feit dat de verdiepingsbalklaag evenwijdig aan de straat ligt en zo dun is, betekent wel dat bij een overspanning van circa 7 meter de verdiepingsbalklaag in het midden ondersteund moest worden. Dit

heeft men oplost door op de begane grond en de verdieping een halfsteensmuur haaks op de straat in de lengterichting van het huis te bouwen. Deze muur werd zowel op de begane grond als op de verdieping opgetrokken. In de kelder wordt de muur opgevangen door er een reeks stutten onder te zetten.

Aan het einde van de 19de eeuw of omstreeks 1900 werden de beide voordeuren aangebracht. Bij een verbouwing in 1931 werd de brede buitentrapp van het voorportaal vernieuwd. Tevens werden de wc's toen op de riolering aangesloten. Bij die gelegenheid werd er een plattegrondtekening van het pand gemaakt. Het blijkt dat er tot die tijd bedstedenwanden achter in de kamers tegen de middenmuur lagen (dit is de oorspronkelijke achtermuur).

BESCHRIJVING

gevels

De voorgevel is een tweelaagse lijstgevel boven een half verdiept liggend souterrain en is vier venstertraveeën breed. De gevel is voorzien van een witte blokpleister waarbij de imitatieblokken van een randslag voorzien zijn.

De kelder heeft links een tweelichtvenster in een zwaar kwartbol geprofileerd kozijn met daarnaast een deur in een zwaar kozijn met kwartbol profiel. De deur is voorzien van een koekkoek waarin zich een gemetselde buitentrapp bevindt.

De begane grond heeft aan de linkerzijde twee segmentboogvormige H-vensters met duivejager profielen. Aan de rechterzijde bevindt zich een breed portaal met een gemetselde buitentrapp van vijf treden waarin twee deuren met onversierde bovenlichten zijn aangebracht.

De deuren zijn gevat in zware deurkozijnen waarbij de kwartbol profielen in kappelletjes eindigen. De deuren hebben hardstenen onderdorpels en neuten. De deuren zelf zijn tweepaneelsdeuren met onder een diamantkopvormig paneel en boven een gietijzeren sierpaneel.

Boven de begane grond zijn drie ankers te zien die horen bij een enkelvoudige balklaag die haaks op de straat ligt. Het middelste anker eindigt aan de bovenkant in een lelievorm en dateert mogelijk uit de 17de eeuw. Bij dit anker is de balk zichtbaar in het portaal. De ankers ter weerszijden hiervan hebben een krul, een type anker dat meer in de 17^e eeuw werd toegepast.

De verdieping heeft vier segmentboogvormige vensters met zesruitsdraairamen. De kozijnen hebben een duivejagerprofiel. In het stucwerk is aan de rechterkant van de gevel ter hoogte van de bovendorpel van de vensters een anker zichtbaar. In het stucwerk boven de vensters van de begane grond en de verdieping zijn strekken gesuggereerd.

De gevel wordt afgesloten door een eenvoudig geprofileerde kroonlijst. Het met zwarte Oud-Hollandse golfpannen bedekte voorschild wordt bekroond door een houten pironnetje.

De genoemde ankers kunnen wijzen op een datering voor de gevel (wat betreft de kelder en de begane grond) uit de 17de eeuw. De verdieping is aangebracht in de 19^e eeuw.

De achtergevel is een gepleisterde recht gesloten gevel van twee bouwlagen waarbij aan de linkerzijde een deel van de gevel ingebouwd is door de smalle achterbouw.

Op de begane grond zijn vier vensters. Van links naar rechts: een H-venster, een venster dat in een omgebouwd deurkozijn is aangebracht, een H-venster met een tweedelig bovenlicht en een H-venster met een driedelig bovenlicht. Deze vensters hebben vrij dunne kozijnen. Er zijn ter hoogte van de bovendorpels enkele ankers zichtbaar waarmee de muur aan de balklaag boven de begane grond verankerd is.

De verdieping bevat drie vensters die vrij zware, mogelijk 19de-eeuwse geprofileerde kozijnen hebben. Ze hebben vrij korte driedelige bovenlichten die waarschijnlijk uit de jaren 30 van de 20ste eeuw dateren. Het tweede venster van rechts is een draairaam, de andere vensters hebben vaste ramen. De bepleistering suggereert dat er meerdere bouwfasen in de gevel zitten. De begane grond zal vermoedelijk 18de- of vroeg-19de-eeuws zijn. De verdiepingsmuur zal 19de-eeuws zijn. Aan de binnenkant van deze gevel kon vastgesteld worden dat de verdieping in bruinrode steen in kruisverband is gemetseld en een tienlagenmaat heeft van ca. 49,5 cm. en een steenmaat van 20,5 x 9,7 x 4,3 cm.

Links de achtergevel en rechts de zijgevel van de achteraanbouw.

beschrijving per bouwlaag

Het voorste gedeelte van het huis is onderkelderd, hetgeen overeenkomt met het dwarse pand, waaruit het huidige huis ontstaan is. De kelder bestaat uit twee gedeelten. Een breed gedeelte links en een smal gedeelte rechts, met daartussen een ca. 25 cm. dikke muur die haaks op de straat staat.

Het brede gedeelte wordt overdekt door vier grenen balken (ca. 22 x 17,5 cm.) die evenwijdig aan de straat liggen en vijf balkvakken vormen. Het achterste balkvak is voorzien van zes kinderbalkjes. In het midden van de linkerzijmuur is blijkens een rookafvoer een haard geweest.

Het smalle, rechter gedeelte wordt overdekt door een tongewelf dat ingezakt is en provisorisch ondersteund wordt. De zachte roodbruine gewelfstenen meten ca. 18 x 9 x 3,6 cm.

In de achtermuur van dit rechtergedeelte bevindt zich een dichtgezet venster. Dit venster lijkt overigens doorgehakt en zal daarom niet oorspronkelijk zijn.

Uit de ankers in de voorgevel blijkt dat de begane grond is overdekt door een enkelvoudige balklaag die haaks op de straat ligt. De tweede balk van rechts is in het portiek te zien.

Op ruim 5 meter uit de voorgevel bevindt zich een dragende muur evenwijdig aan de voorgevel. Deze muur die thans als een soort middenmuur functioneert heeft oorspronkelijk de achtergevel van het dwarse pand gevormd.

Aan de rechterzijde bevindt zich een portaal met trap naar de bovenwoning. Daarnaast ligt de gang van de benedenwoning. De linkermuur van deze gang wordt in de kelder door stutten ondersteund. Kennelijk is deze jonger dan de balklaag en de scheidingsmuur van de kelder en dateert deze muur vermoedelijk uit de 19de eeuw. De linkerhelft van het voorgedeelte wordt in beslag genomen door een voorkamer. Deze voorkamer heeft een gemoderniseerde stookplaats in de linkermuur. Bij de vensterbanken zijn kraalschrootjes aangebracht. De toegang geschiedt vanuit de gang door een 20ste-eeuwse deur met een geprofileerde 19de-eeuwse deuromlijsting. De gang is met kraalschrootjes afgewerkt.

Een deur met geprofileerde deuromlijsting uit omstreeks 1910 geeft toegang tot de WC.

In het achterste gedeelte van het huis zijn balken in het zicht. Ook hier liggen ze haaks op de straat. Een recente geplaatste deur geeft vanuit de gang toegang tot het achterste gedeelte. Vroeger heeft de gang doorgelopen naar de achtergevel waar zich op die plaats een tot venster omgebouwde deur bevindt. De linker muur van die gang bestaat nog zodat het achtergedeelte thans in twee ruimten verdeeld is. Het linkergedeelte vormt thans een slaapkamer die echter is voorzien van een stookplaats in de linkermuur. Deze ruimte wordt in 1931 nog als keuken aangegeven. Een deur rechts achter geeft toegang tot de aanbouw.

De verdieping wordt overdekt door acht balken die evenwijdig aan de Kleine Haddingestraat liggen en negen balkvakken vormen. De balkdikte bedraagt ca. 14 x 11,8 tot 16 x 13 cm. De balken zijn zeer minimaal gedimensioneerd als men de overspanning in ogenschouw neemt. Achteraan zijn enkele balken zelfs van rondhout ca. 14 x 13 cm. De rechtermuur heeft een tienlagenmaat van 60,5 cm en steenmaat van 26/26, 5/28 x 5,3-5,6 cm. Dit lijkt een halfsteensmuur te zijn. Mogelijk zijn beide zijmuren halfsteens.

De verdieping heeft vooraan in beide zijmuren een dichtgezet venstertje. In de linkermuur zit een driehoekig venstertje; in de rechtermuur een vierkant vierruitsvenster. Dat wijst erop dat toen de verdieping op het pand gezet werd, de beide burens nog geen verdieping hadden, maar nog bestonden uit een eenlaags gebouw met zadeldak. Het linkervenstertje keek toen juist boven het zadeldak van de burens uit en geeft tevens de dakhelling aan.

Achteraan is in de beide zijgevels een steile daklijn te zien van een vorige bouwphase. De linkermuur heeft achteraan een tienlagenmaat van 59,5 cm. en een steenlengte van ca. 20,5-21 cm.

De verdieping is voorzien van een middenmuur die in de lengte door het pand loopt. Deze staat op de linkermuur van de gang op de begane grond, die weer in de kelder door stutten gesteund wordt. In het voorste gedeelte is deze middenmuur halfsteens met rode stenen gemetseld (een vijflagenmaat van 29 cm. (tienlagenmaat 58cm?); steenmaat 18 x 9,3-9,4 x 4,6 cm) en in het achtergedeelte als "Brabants" wandje uitgevoerd. Deze is thans grotendeels gesloopt. Op dit Brabantse wandje zat behang uit 1932.

In het voorste gedeelte ligt aan beide zijden van de middenmuur een kamer met een stookplaats in de zijmuur. De linker stookplaats dateert uit de 19de eeuw en heeft een rechthoekige gemetselde rookvanger. Er zijn nog overblijfselen van vermoedelijk 19de-eeuws gekleurd behang aangetroffen.

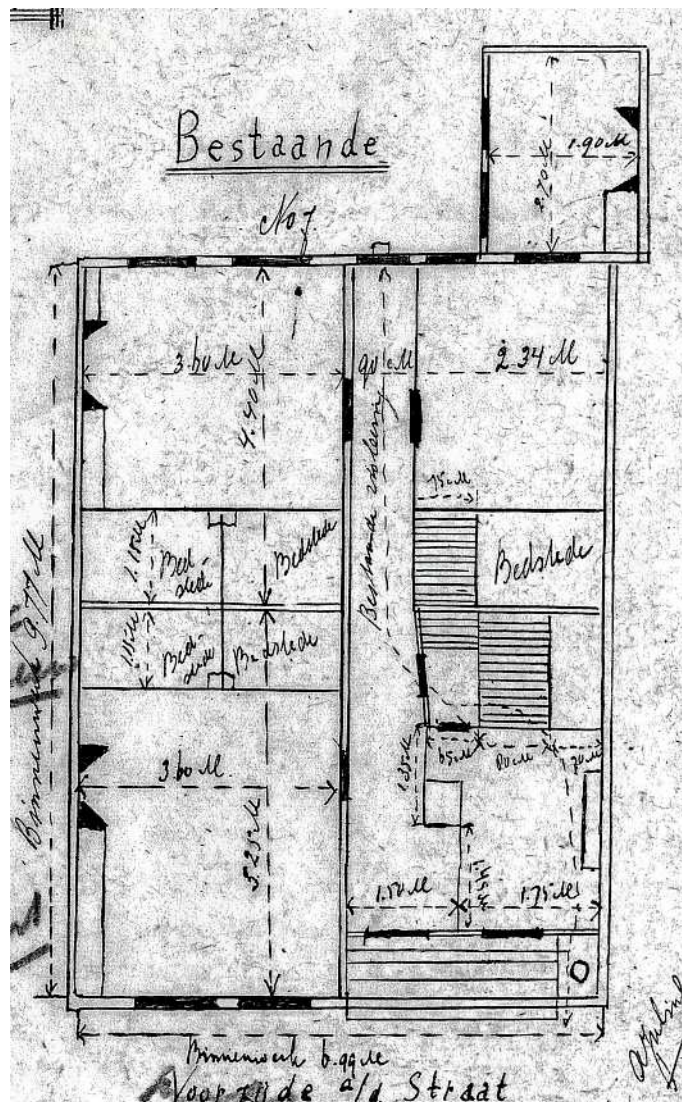

Console van de schouw van de stookplaats aan de rechterkant uit het midden van de 19^e eeuw.

De rechter stookplaats heeft een midden-19de-eeuwse schouw met eenvoudige houten consoles. In de voorgevel hebben deze kamers rechte 19de-eeuwse vensterbanken.

In het middengedeelte van de rechterkant zaten de trappen, WC en douche. De mogelijk 19de-eeuwse steile rechte steektrap naar de zolder begint bij de middenmuur. Er is een voormalig trapgat in het zevende vak aan de rechterkant van de middenmuur. De 19de-eeuwse trap heeft aanvankelijk op deze plek gezeten. In 1931 was dat nog het geval. Na 1931 is de trap verplaatst naar de huidige plek. De wc heeft een deur omstreeks 1910 met een bovenlicht van roedenglas.

In het achtergedeelte zit in de linkermuur een eenvoudige houten stookplaats van omstreeks 1900. In deze linkerachterkamer bevindt zich tevens een lichtschacht. In deze kamer is een aftekening van een wand die deel heeft uitgemaakt van een voormalige bedstedenwand (aangegeven op een opmeting van 1931) die tegen de dwarse middenmuur tussen het voor- en het achtergedeelte heeft gelegen. Een 19de-eeuwse twee-paneelsdeur geeft toegang tot rechterachterkamer. In de achtergevel hebben deze achterkamers rechte 19de-eeuwse vensterbanken.

Eenvoudige plattegrondtekening van de begane grond (bestaande toestand) uit 1931.

De kapconstructie

Het schilddak heeft aan de zijkanten alleen een borstwering onder het voorschild. De kapconstructie bestaat uit een rondhouten naaldhouten sporenkap (sporen ca. 9 x 8 cm.; spoorafstand h.o.h. ca. 50-68 cm.) met haanhouten, nokgording en gordingen halverwege de vloer en het haanhout. Enkele sporen aan de linkerzijde zijn van een soort standzonen voorzien.

Op de hoek van het voorschild en de zijschilden bevindt zich een eiken makelaar en een eiken haanhout dat in feite een hergebruikte spoor is. Op dit haanhout is een gekrast telmerk nr. 8 aangebracht. Dit stuk hout kan deel uitgemaakt hebben van de oorspronkelijke kapconstructie van dit pand toen het nog eenlaags was. Wellicht dateert het zelfs nog uit de zestiende eeuw.

Ook het voorschild en het eindschild zijn van rondhouten naaldhouten sporen voorzien.

De zolder heeft naaldhouten vloerdelen met vaste veer en groef (breedte ca. 24,5-26,5 cm).

De dakbedekking bestaat uit aangesmeerde Oud-Hollandse golfpannen, waarbij de kap van asfalt op gaas is voorzien.

De smalle aanbouw.

In de aanbouw heeft een spoelkeuken gezeten. In de zijgevel bevinden zich een vierruitsdraairaam met 19de-eeuws kozijn met duivejager en een recent vernieuwde deur.

De begane grond heeft twee balkjes en drie balkvakken. In het midden van de noordelijke blinde muur is een stookplaats geweest.

De toegang vanuit het huis geschiedt door een deur met 19de-eeuws geprofileerd deurkozijn.

De lage verdieping heeft aan de tuinkant een laag pakhuisdeurtje of luikvenster met zwaar kozijn en oude (19de-eeuwse?) hengen.

De lage verdieping heeft vermoedelijk als hoge borstwering deel uitgemaakt van de eigenlijke zolder. Omdat deze ruimte vanwege een moeilijke toegankelijkheid niet bezocht is, kon dit niet vastgesteld worden.

Het dak is uitgevoerd als zadeldakje met eindschild aan de achterzijde en is bedekt met zwarte en rode Oud-hollandse golfpannen.

WAARDESTELLING

De bouwmassa en kapvorm van Kleine Haddingestraat 7 hebben hoge monumentwaarde omdat ze de karakteristieke opbouw van een klein diep huis laten zien (dat in feite een omgebouwd dwars huis is). Omdat deze vorm karakteristiek voor dit deel van de straat is heeft het pand ook stedenbouwkundige waarde.

De voorgevel heeft hoge monumentwaarde vanwege belangrijke evolutiewaarden omdat er in de 19de-eeuwse lijstgevel, die op zich ook positieve architectonische kwaliteit heeft, 17de-eeuwse bouwsubstantie verborgen zit en de gevel eveneens 18de-eeuwse elementen heeft.

De achtergevel heeft positieve monumentwaarde daar zij bouwhistorische waarde heeft met een 18de-eeuwse begane grond en een 19de-eeuwse verdieping.

Het casco heeft hoge monumentwaarde want de ontwikkeling van het huis kan eraan afgelezen worden. Dit betreft de ontwikkeling van een dwars huis naar een dubbel dwars huis en vandaar naar een diep huis met verdieping. Het casco heeft derhalve duidelijke evolutiewaarden.

Met name de mogelijk 18de-eeuwse balklaag van de kelder, het 18de-eeuwse tongewelf, de mogelijk 17de-eeuwse balklaag van het voorste gedeelte van de begane grond en de 18de-eeuwse balklaag van de achterbouw hebben hoge monumentwaarde.

De 19de-eeuwse balklaag van de verdieping en de 19de-eeuwse kap hebben positieve monumentwaarde. In deze kap heeft de als haanhout hergebruikte eiken spoor belangrijke bouwhistorische waarde omdat die naar een oudere bouwfase verwijst.

De aanbouw heeft positieve monumentwaarde als voorbeeld van een 19de-eeuwse spoelkeukenaanbouw.

Wat betreft het interieur hebben een enkele 19de-eeuwse deur en geprofileerde deuromlijsting en de resten van een midden-19de-eeuwse haarden op de verdieping positieve monumentwaarde, evenals enige indelingswanden die een 18de en 19de-eeuwse datering kunnen hebben.

AANBEVELINGEN

Bij een eventuele verbouwing is een bouwhistorische waarneming gewenst.

Bijlage: uittreksel uit het bouwdoossier van de Dienst RO/EZ van de gemeente Groningen.

Adres : **Kleine Haddingestraat 7 / 7a**
Bouwdoosnummer : B 10645
D.I.V. bezoek : 17 februari 2004

1931

Het pand bevat een beneden en een bovenwoning. A. Julius krijgt een vergunning voor het wijzigen van de indeling op de begane grond en het bouwen van een privaat op de begane grond en op de eerste verdieping. Deze privaten worden voorzien van een inrichting tot waterspoeling en afvoer van faecaliën naar het gemeente riool. Het werk wordt nog hetzelfde jaar voltooid.

1964

A. Julius krijgt een vergunning voor het in gebruik nemen van de bovenwoning voor bedrijfsdoeleinden.

1979

Eigenaresse R. Julius krijgt vergunning om de kelderingang van het pand in de in 1929 aan de gemeente overgedragen stoep voor het pand te behouden. De oude vergunning verloopt in dit jaar.

H. Wierts